

Koncepció

A magyar nyelv standardizálása a nyelvújítás korában kezdődött, a folyamat az állami iskolarendszer kiépítésében csúcsosodott, és mára központi közvetítés eredményeképpen létrejött a nyelvtani szabályokkal maradéktalanul meghatározható és értelmezhető szabvány nyelv, mind az írott, mind a beszélt formulában. A standard nyelvhasználat mellett azonban jelen van egy másik nyelvi réteg is: a tájnyelv, a különböző tájegységekhez köthető helyspecifikus nyelvi szegmensek bűvópatakként szövik át a központosított és szabályozott nyelvet. Oktatásuk nem épült be az iskolai tantervekbe, nem használja őket sem az írott, sem a vizuális média, ám a bizalmas körök, családok, régi ismeretségek beszélt kommunikációjában, teljes valójukban jelennek meg, annak ellenére, hogy máshol szalonképtelennek számítanak. Csak a szépirodalom berkeiben legitimált ezen szavaink kötetlen és szabályoktól eltérő használata, holott a magyar nyelv mintegy egymillió szókészletének jelentős részét képezik. Bár sok tájnyelvi szó kihalt az évek során, a nyelv sajátos öngenerálásának köszönhetően újak képződtek, melyek szintén csak egy város, vagy régió, országrész helyi társadalmára jellemzőek. Nem véletlen, hogy olyan csoportokban, melynek tagjai az ország több pontjáról gyűltek össze, időről időre felmerül az igény az azonos jelentésű, de különböző tájegységekről való szavak összevetésére. Ennél sokkal rosszabb szájízű és hosszabb távon elkeserítő az a jelenség, hogy a tájnyelvek, szavak, kifejezések használata, ugyanúgy, mint a tájszólás, sok helyszínen, emberi interakciókban, kapcsolatokban pejoratív, rosszalló érzéseket szül, használóit megszólhatják, éreztethetik „vidéki” és ezáltal máris alacsonyabb kasztba sorolt mivoltukat. Az ilyen reakciók miatt elkerülhetetlen, hogy a saját helyi társadalmi és nyelvi közegükből kikerült emberek gyakran tudatosan igyekeznek levetkőzni nyelvi sajátosságaikat, ahelyett, hogy együtt élnének velük, úgy vállalva őket, mint semmihez nem hasonlítható hagyományt. Az egy helyen élő közösségek nyelvében akaratlanul is berögződnek a helyi sajátosságok, éppen úgy, mint a helyi szokások, babonák, városi legendák, melyek összessége alakítja ki az adott régió íratlan jellegzetességeit, szabályait, arculatát. A tájnyelv értelmezésem szerint nem csak régi, folklorisztikus szavak tárháza, hanem élő és folyamatosan fejlődő képződmény, mely ugyanúgy sajátja a legkisebb településeknek, mint akár a fővárosnak, az adott falu vagy város jellegének, kohéziójának, együttlako nációinak karakterétől függően.

A tervezett köztéri projekt a fent leírtak alapján a tájnyelv rehabilitálását, piederesztálra emelését tűzi ki célul. A miskolci célközönség az előzetes instrukcióknak megfelelően gyűjtőládákba dobhatja be azokat a tájjellegű specifikus szavakat és kifejezéseket, melyeket használ, vagy hallott az őt körülvevő közösségben. A bányász hagyományok szavai ugyanúgy felbukkanhatnak itt, mint az egyetem berkeinek saját kifejezései, vagy a palócok nyelvezetének szegmensei. Ezeket a ládákat a Hősök terének két pontján, illetve az Egyetem aulájában helyezném el. A bedobott lapon három dolog szerepel: a kérdéses szó a bedobó kézírásával, ugyanaz nyomtatott betűvel, és a szó rövid értelmezése, illetve opcionálisan a bedobó neve és lakóhelye, tekintve, hogy nem csak Miskolcra, hanem a környező településekről is számíthatunk érdekes nyelvi elemekre. A lapokat a projekt ideje alatt naponta nyelvész szakember segítségével értékelem, aki különbséget tesz a koncepciónak valóban megfelelő szavak és a többi között. A kiválasztott szavak és kifejezések a bedobó ember kézírásával és a nyelvész által szabatosan megfogalmazott szótárszerű jelentéssel fémlapra gravírozva kerülnek fel az erre a célra felállított 2 méterszer 2 méteres fehér téglafalra. A másik lehetséges felület egy szintén 2 méter magas, 80 cm széles, falemezből készült oszlop, mely mobilisabb, és előállítási költsége is kevesebb. (A harmadik verzió szerint a Hősök terén, illetve más helyszíneken álló középületek falára is kerülhetnek a táblák, mert kis helyet foglalnak, ám jól látható falrészekben elhelyezve felkelthetik a járókelők figyelmét, viszont nem zavarják az épületek funkcióját vagy városképi szerepét. A művésztáblákon megjelenő tájnyelvi szótár behálózná a város tereit azért, hogy nem egy helyen kerül kiállításra, így pontosan azt a bűvópatak-szerű jelenlétet ismétli meg, mint ahogyan a helyspecifikus nyelv a standard nyelv rétegei között egzisztál.)

A táblák időtálló anyagból készülnek, alkalmasak hosszabb távú kihelyezésre, így az akció végeztével helyet kaphatnak egy állandó helyszínen is. Az összegyűjtött szavak, a tájnyelvi merítés, melyet nem egy ember gyűjtött, hanem a nyelvet ténylegesen használó közösség, alapját képezheti nyelvészeti kutatásoknak, publikációknak, a projekt szavaiból készülhet nyomtatott katalógus, szóróanyag jellegű kishoztár.

Elképzelésem szerint a köztéri installáció segítségével több figyelem fordul velünk élő nyelvi és egyéb hagyományaink tiszteletére és megbecsülésére, különös tekintettel a miskolci régióra, melynek milliója megérdemli a törődést, folyamatos ápolást és ezáltal az innovatív integrálás esélyét.